

kem (*primarius bellator*), jeho bojové schopnosti jej povznesly na vzor občanům republiky nebo impéria. Na své spoluobčany učinil takový dojem, že nechali vyrazit mince zobrazující jeho činy a na jeho počest postavili sochu.

Gladiátoři, mnohými (včetně Cicerona) považováni za „ztroskotance nebo barbary“, se smrti stavěli s odvahou. Právě tato odvaha měla být vzorem pro přihlížející občanstvo. V mysli římského občana, pyšného na svou kulturu a nadřazenost nad nepřítelem, byl gladiátor v aréně dobrým příkladem spoluobčana. Pokud bojovníci, kteří byli *perditi homines* (zasvěcenci smrti, lidé určení k záhubě), mohli prokázat v aréně statečnost, nebo někdo bezečtný (*infamis*) mohl takto prokázat chrabrost a odvalu, pomyslete, co mohl dokázat *pravý* římský občan.

NÁBOR

Jen málo Římanů by se rozhodlo stát gladiátorem. Nazvat někoho gladiátorem bylo považováno za nadávku. Seneca uvádí, že jednou z útěk pro matku, která potratila syna, bylo prohlásit, že „kdyby syn vyrostl, mohl by prohýřit své jmění a poklesnout tak hluboko, že by zápasil jako gladiátor.“ Pokrytectví v přístupu společnosti ke gladiátorům přimělo některé občany, mezi nimiž byli křesťanští autoři Tertullianus a sv. Jeroným, otevřeně zaútočit na senátory a hodnostáře, pro které byl sice společenský status gladiátorů na úrovni prostitutek, ale kteří sledovali jejich zápasy v aréně s velkým zájmem. Byl to tento paradox jejich nízkého společenského postavení, zdánlivě vzrušujícího života a šance získat bohatství, který k této profesi přivedl muže z lepších vrstev. Gladiátorské školy získávaly většinu svých bojovníků na trzích s otroky, ale mezi novými „žáky“ byli také dobrovolníci.

Někteří z těchto dobrovolníků byli zbídačení muži, kteří prohýřili svá dědictví, jiní přicházeli jednoduše za vzrušením. Většina gladiátorů však byla koupena na trzích, šlo patrně o otroky, kteří upadli v nemilost a byli svými pány prodáni. Historik Michael Grant odhaduje, že z každých deseti mužů přijatých do gladiátorské školy byli nejméně dva svobodnými občany.

V gladiátorských školách (*ludi gladiatorii*) byli nováčci podrobeni tvrdému režimu a disciplíně. Na podporu *virtus* škola praktikovala trestný systém fyzických cvičení, také ale zaměstnávala zkušené maséry (*unctores*) a trenéry bojového umění (*doctores*), kteří udržovali slibné bojovníky zdravé a v dobré kondici. Kolegové gladiátorů, lovci šelem (*venatores*), kteří zápasili a zabíjeli v aréně zvířata, měli k dispozici podobné služby.

Bylo v zájmu školy udržovat své bojovníky v relativně dobrém zdraví. Přízrak povstání gladiátorů v roce 73 n. l. nejen utvrdil pohled veřejnosti na gladiátory jako na divoké násilníky, ale také připomněl školám následky příliš tvrdého režimu a disciplíny.

Soška thráckého gladiátora. Všimněte si krátkého zahnutého meče, typického pro tohoto bojovníka. (British Museum, Londýn)

Spartakovo povstání, 73–71 př. n. l.

V roce 73 př. n. l. vedl gladiátor Spartacus, rozlícený krutým zacházením s gladiátory, povstání proti jejich pánům v Capui v jižní Itálii. Řeční autoři Plútarchos a Appiános uvádějí, že Spartacus a jeho druh, Kelt Crixus, přemohli strážce pomocí kuchyňských nožů. Spartakovo „vojsko“ pak táhlo krajem a inspirovalo zemědělské otroky ve střední Itálii, aby uprchli od svých pánů. Povstalci si postavili tábor na svazích Vesuvu. Jedinou cestu k vrcholku však obsadilo pravidelné vojsko Claudia Glabera. Podle Plútarcha nechal Spartacus splést provazové žebříky z výhonků divoké vinné révy, které mu umožnily zdolat prudké svahy z druhé strany. Povstalci napadli zaskočené Glaberovy

Bronzová figurka thráckého gladiátora. Na přilbě jsou po obou stranách hřebenu na chocholu dobře vidět jemně zpracovaná ozdobná pera. (British Museum, Londýn)

vojáky z týlu a pobili je. Jak narůstal počet Spartakových povstalců, rozpory mezi ním a Crixem se prohlubovaly. Oba se nakonec rozdělili a se svými přívrženci se vydali každý svou cestou. Crixus a jeho věrní byli poraženi poblíž hory Garganus čtyřmi legiemi, kterým veleli Lucius Gellius a Lentulus Clodianus. Spartakovi se podařilo římské vojsko porazit a na posměch údělu, ke kterému byl kdysi přinucen, nyní on přinutil své zajaté římské nepřátele, aby bojovali jako gladiátoři k usmíření ducha zabitého Crixu.

Po dlouhých pochodech a překonání řady překážek museli Spartakovi povstalci čelit vojsku vojevůdce Crassa, jednoho z nejmocnějších mužů v Římě, který své vojenské zkušenosti získal pod velením velkého římského vojevůdce Sully. Crassovo vojsko nakonec Spartaka porazilo, Spartacus samotný byl zabit. Zajetí povstalci si mohli vybrat mezi návratem do otroctví, nebo strašlivým ukřižováním – 6 000 jich bylo ukřižováno podél silnice *via Appia*, spojující Capuu a Řím.

„Ti, kdož jdou na smrt“ – odsouzení zločinci

Ani gladiátoři, ani *venatores* (lovci) nebyli vystaveni tak strašnému zacházení jako *noxii*, odsouzení zločinci, kteří byli shledáni vinnými za loupež, znásilnění nebo vraždu. Zbaveni občanských práv měli nyní jedinou jistotu, že jejich život vězně skončí v aréně. Pro *noxii* neexistovaly masáže nebo výcvik bojového umění. Byli v podstatě veřejně zlikvidováni, jednoduše se zabíjeli ve vzájemné krvavé řeži v aréně. Historikové se domnívají, že *noxii* mohli být sice ozbrojeni, ale neměli žádnou zbroj, a že bojovali v představeních smrti proti plně vyzbrojeným gladiátorům-veteránům, jejichž jediným cílem bylo prolít jejich krev. Je nezbytné uvědomit si rozdíl mezi vycvičeným a nevycvičeným mužem pro pochopení života potencionálního dobrovolníka nebo odvedence, v ubikacích a v aréně.

Nábor bojovníků

Nejlépeším místem k nákupu budoucích členů gladiátorské rodiny či skupiny (*familia gladiatoria*), skupiny gladiátorů vlastněné jejich hlavním trenérem (*lanista*), byly trhy s otroky. *Lanistae*, obvykle bývalí úspěšní, propuštění gladiátoři,

Bronzová soška gladiátora zvaného *retiarius*. Ačkoli zakončení trojzubce chybí, tato malá figurka ukazuje jeho velikost a také ochrannou zbroj – ramenní chránič (*galerus*) a chránič paže (*manica*). (British Museum, Londýn)

Aurelia, měla pletky s gladiátory, ačkoli tato pomluva byla šířena proto, aby vysvětlila vášeň jejího nezletilého syna (budoucího císaře Commoda) pro tento „sport“.

Za vlády císařů byly ceny potenciálních gladiátorů přísně kontrolovány. Nápis v Seville uvádí povolené maximální ceny všech kategorií gladiátorů po celé říši.

Danaos – nový rekrut

Rekonstrukce života a kariéry gladiátora z 2. stol. n. l. jménem Danaos byla provedena na základě dobových pramenů. Danaův náhrobek je možné spatřit v Kunsthistorisches Museum ve Vídni.

Ať již byl Danaos odveden násilím nebo byl dobrovolník, *lanista* si ho vybral pro jeho výšku

dokázali rozpoznat kvality dobrého bojovníka, sami však byli považováni za nejnižší vrstvu společnosti, protože profitovali na smrti jiných bez toho, aby nastavovali vlastní kůži. Byli na stejné úrovni jako pasáci nebo kuplíři. Ve snaze povznést se do vybrané společnosti, jeden *lanista* sám sebe označil za „obchodního manažera gladiátorské skupiny“ (*negotiator familiae gladiatoriae*).

Lanista si byl vědom, že obecnost ocení stejně tak fyzickou kondici, jakož i dobrý vzhled gladiátorů. Podle jednoho nápisu na zdi v Pompejích, Crescens, gladiátor zvaný *retiarius* (bojující se sítí), „v noci do sítě lovil dívky“. Úspěšní gladiátoři byli vyhledávanými milenci mužů i žen napříč společenskými vrstvami. V gladiátorských ubikacích v Pompejích byla nalezena vybrané oděná žena společně s několika těly mužů. Dokonce se proslýchalo, že Faustina, manželka císaře Marka

a svalnatou postavu. Podle studie římských koster nalezených v Herculaneu, provedené archeoložkou Sárrou C. Bisselovou, byla průměrná výška mužů 1,65 m a žen 1,55 m. Římský jezdec, nedávno objevený při vykopávkách, byl vysoký 1,73 m – jeho výška představuje preferovanou velikost pro vojáky a gladiátory.

Danaos a jeho druhové gladiátoři byli do ubikací buď odvezeni na dřevěné káře, nebo šli pěšky. Společnost gladiátorům nedůvěřovala, ne pro jejich nízký společenský status, ale proto, že od dob Spartakova povstání měli pověst nebezpečných rebelů. Po celou dobu dohlížely na Danaa strážé, aby se nepokusil o útěk nebo sebevraždu. Pravděpodobně on i váleční zajatci, také koupení na trhu, měli nasazený okovy, které je výrazně omezovaly v pohybu.

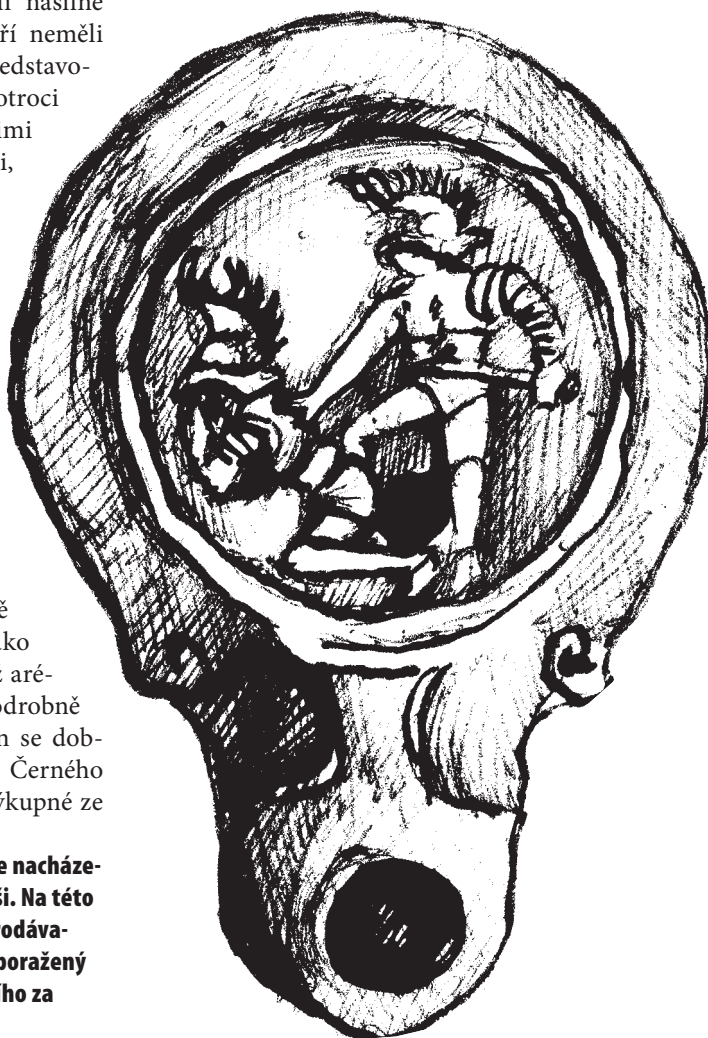
Po příjezdu do zabezpečené dvorany školy bylo ihned patrné, že další členové nové sku-

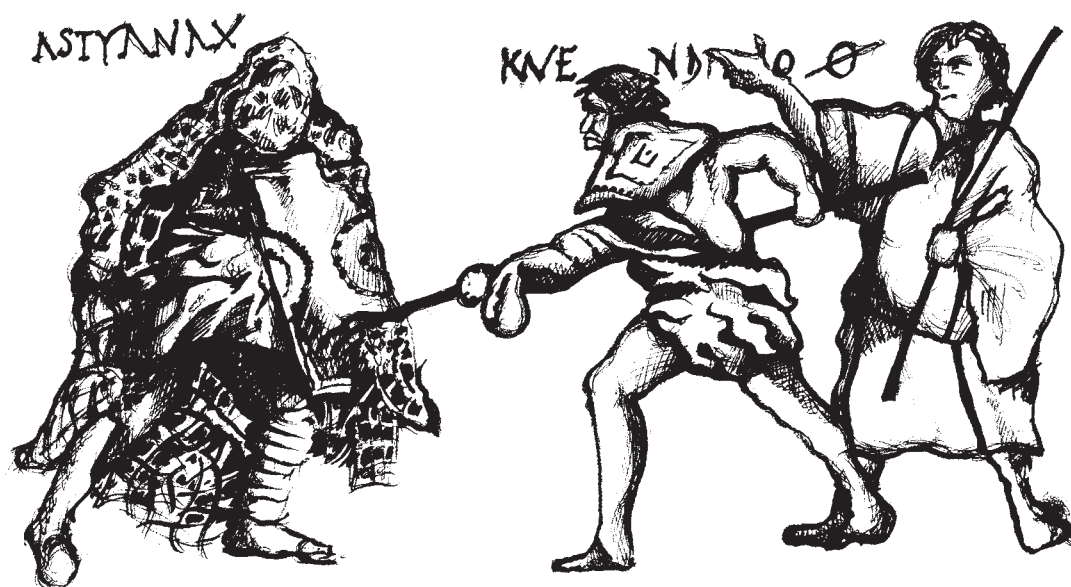
Na těchto malých kostěných destičkách je vyryt den a měsíc, kdy byl gladiátor Moderatus propuštěn ze služeb svého pána jménem Lucceius. (British Museum, Londýn)

piny *familiae* jsou dobrovolníci, nikoli násilně přivedení. Byli to svobodní muži, kteří neměli nasazené řetězy, zřejmě proto, že nepředstavovali bezpečnostní hrozbu. Propuštění otroci byli obzvláště žádáni a zacházelo se s nimi výrazně lépe; *lanistae* byli přesvědčeni, že jsou horlivější než jejich násilně přivedení druhové a že předvedou lepší podívanou. Petronius Arbiter ve svém románu *Satirikon* nechává jednu z postav, Trimalchiona, vychvalovat kladné dojmy z návštěvy gladiátorské skupiny takto: „Nejlepší třídení představení, jaké jsem kdy spatřil, ne pouze obvyklá skupina gladiátorů, ale povětšinou samí propuštění otroci!“

Někdy do arény vstoupili i příslušníci vyšších společenských tříd – Petronius Arbiter se zmiňuje o ženě ze senátorského stavu, která bojovala jako gladiátorka. Lúkiános ze Samosaty, jenž arénou opovrhoval, se v jednom popisu podrobně zmiňuje o muži jménem Sisinnos – ten se dobrovolně přihlásil v městě Amastris u Černého moře, aby vyhrál 10 000 drachem na výkupné ze

Umělecká vyobrazení ze života gladiátorů se nacházela na mnoha domácích předmětech v celé říši. Na této olejové lampičce, typické ukázce výrobků prodávaných před mnoha amfiteátry v den zápasů, poražený gladiátor přijímá smrt z rukou vítěze, stojícího za ním. (Ilustrace autora)

Secutor Astyanax se snaží uvolnit ze sítě, kterou na něj hodil retiarius Kalendio. Na dalším výjevu z mozaiky v Madridu je retiarius poražen a secutor se ho chystá zabít. Za Kalendionovým jménem se nachází θ (theta), značka smrti. (Ilustrace autora)

zajetí pro svého přítele. Nízký společenský status gladiátorů znamenal, že dobrovolníkům působil nesmírnou hanbu. Stali se tzv. *infames* – lidmi zbavenými osobní důstojnosti, mimo slušnou společnost. Stejně jako prostitutky Danaos a další gladiátoři museli prodávat svá těla za peníze.

Někteří muži však byli arénou přitahováni a vidina boje způsobila, že jejich touha zúčastnit se byla příliš silná – dokonce i pro císaře. Císař Commodus (180–192 n. l.) byl již od svého dětství gladiátorskými zápasy tak posedlý, že to politické nepřátele jeho otce Marka Aurelia přimělo ke spekulacím, že nebyl synem císaře, ale neznámého gladiátora. Jisté je, že většinu svého mládí strávil ve společnosti gladiátorů a jako dospělý bojoval v pozlacené a drahokamy zdobené zbroji gladiátora zvaného *secutor*. V době, kdy byl zavražděn, měl za sebou údajně 700 vítězných zápasů v aréně, ale historik 4. stol. n. l. Sextus Aurelius Victor tvrdí, že jeho protivníci byli vyzbrojeni „zbraněmi z olova.“

Zda také Commodus byl požádán, aby složil gladiátorskou přísahu „*Uri, vinciri, uerberari, ferroque necari*“ (Být pálen, spoutáván, bit, zabit mečem), nevíme, ale Danaos a ostatní gladiátoři museli tuto frázi opakovat jako součást své pří-

pravy. Spoutání řetězy byla narážka na okovy kolem krku, a bití na hole, kterými *lanistae* pobízeli gladiátory k boji. Smrt mečem hovoří sama za sebe. Danaos a ostatní byli odvedeni do svých malých uzamčených cel, umístěných kolem cvičiště tak, aby mohli neustále přemítat o životě, jaký je čeká. Dobrovolníci mohli své rozhodnutí o vstupu mezi gladiátory kdykoli změnit, stačilo *lanistovi* zaplatit „výkupné“ v hotovosti. Násilně odvedení měli před sebou jen výcvik ve škole a arénu. Ať válečný zajatec nebo privilegovaný římský mladík, nyní si byli všichni rovni – tvořili nejnižší třídu gladiátorů, tzv. *tirones* neboli nováčky.

KAŽDODENNÍ ŽIVOT

Ubytování

Impozantní gladiátorské ubikace v Pompejích nebyly původně určeny k ubytování. Od roku 62 n. l. se budovy staly výcvikovým střediskem gladiátorů, kteří byli získáváni v širokém okolí a kteří měli bojovat v rovněž impozantní aréně na druhém konci města. Na žlutých sádrových omítkách cel se nacházejí nápisy „*Iulianus*“,